Nr 33

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motioner angående skolanläggningars storlek i grundskolan och i gymnasieskolan.

Motionerna

1973:700 av herr Bohman m. fl. (m) i vad avser hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att vad i motionen 1973:241 anförts angående skolenheternas storlek och att nedläggning av mindre skolor såväl i glesbygd som i tätorter bör undvikas kommer till omedelbart beaktande vid det fortsatta planeringsarbetet,

1973:1264 av fröken Eliasson m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om åtgärder för att så långt möjligt begränsa tillkomsten av ytterligare mastodontskolor,

1973:1280 av herr Jonsson i Alingsås (fp) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att kommunerna rekommenderas att i avvaktan på resultaten av SIA:s undersökningar inte bygga stora skolenheter,

1973:1284 av herr Komstedt (m) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om snabb utredning av frågan om åtgärder för att maximera antalet elever vid de olika stadierna i grundskolan samt i gymnasieskolan,

1973:1313 av herrar Pettersson i Örebro (c) och Bengtsson i Göteborg (c) vari hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar som sin mening att skolor inte bör byggas väsentligt större än vad som oundgängligen motiveras av läroplanerna.

Skolöverstyrelsens rekommendationer angående skolanläggnings storlek i grundskolan (ur Skolbyggnader, Skolöverstyrelsens skriftserie nr 20)

Vid bestämmandet av en skolanläggnings storlek måste hänsyn tagas till pedagogiska, hygieniska, skolsociala och byggnadsekonomiska synpunkter. Det är sålunda önskvärt att skolornas storlek begränsas i syfte att undvika anstaltbetonade anläggningar, där ett mycket stort antal elever av olika åldrar sammanföres. Möjligheterna till individuell omvårdnad om eleverna blir större, om skolan ej göres alltför stor. Infektionsriskerna ökar, ju fler elever som sammanföres i en skola. Riskerna för olycksfall i trappor och vid utgångar på grund av trängsel blir också större i en stor skola. Särskilt de mindre barnen har i många fall svårt att finna sig till rätta i en stor skola. Alltför många och för dem okända människor, liksom den allmänna oro som ofta råder i stora skolor, kan hos dem framkalla osäkerhet och ångest. I en stor skola kan eleven vara

anonym och i skydd av denna anonymitet våga sig på tilltag, som han i en mindre skola kanske skulle avhålla sig från. Svårigheterna att hålla god ordning blir i regel större, ju större skolan är.

Vägande skäl mot att planera alltför stora skolanläggningar kan alltså anföras. De bör beaktas vid planeringsarbetet. Men man får å andra sidan inte bortse ifrån att det för erhållande av en god anläggningsekonomi är av betydelse att skolan blir av sådan storlek, att för flera klasser gemensamma lokaler kan väl utnyttjas.

Det är önskvärt att nya skolor planeras så, att antalet elever i regel ej kommer att mera avsevärt överstiga

i lågstadieskola 200
i låg- och mellanstadieskola 500
i (låg-) mellan- och högstadieskola 600
i högstadieskola 700

Bestämmelser i 13 kap. 2 § skolstadgan (1971:235) om allmän skolenhet med gymnasieskola

2 §. Skolenhet med gymnasieskola är allmän skolenhet, om den omfattar

1. treårig eller fyraårig linje,
2. minst en av följande linjer, nämligen tvåårig ekonomisk linje, tvåårig social linje och tvåårig teknisk linje, samt
3. två eller flera studievägar i gymnasieskolan av annat slag än som anges under 1 och 2.

Finns för en kommuns gymnasieskola två eller flera skolenheter, krävs för att sådan skolenhet skall vara allmän skolenhet även att studievägarna enligt första stycket 3 omfattar minst 18 poäng enligt 1 kap. 7 § eller det lägre poängtal, dock lägst 9 poäng, som skolöverstyrelsen medger för skolenheten.

Utskottet

I motionerna 1973:700, 1973:1264, 1973:1280, 1973:1284 och 1973:1313 tas upp frågor som avser skolanläggningarnas storlek i grundskolan och i gymnasieskolan. Motionärerna anser att det bör utfärdas rekommendationer till skolstyrelserna som syftar till att begränsa tillkomsten av ytterligare stora skolanläggningar. I motionerna anförs olika skäl mot att bygga s. k. storskolor. Utskottet vill i anledning av motionerna anföra följande.

G r u n d s k o l a n ger eleverna en i huvudsak gemensam utbildning. Elevernas skiftande förutsättningar och intressen tillgodoses genom tillvalsämnen och genom fritt valt arbete samt genom individualisering av undervisningen inom klassens eller gruppens ram. Genomförandet av grundskolan i organisatoriskt hänseende har enligt uppgift från skolöverstyrelsen utgått från principen om minst tre klasser per årskurs på

högstadiet, vilket innebär minst ca 225 elever i en högstadieskola.

För planeringen av skolanläggningar i grundskolan har skolöverstyrelsen utfärdat rekommendationer beträffande anläggningarnas storlek (Skolbyggnader, SÖ:s skriftserie nr 20). Enligt överstyrelsen kan, som framgår av anvisningarna, vägande skäl anföras mot att planera alltför stora skolanläggningar samtidigt som man inte får bortse från att det för erhållande av en god anläggningsekonomi är av betydelse att skolan blir av sådan storlek att för flera klasser gemensamma lokaler kan väl utnyttjas. Utskottet vill påpeka att överstyrelsens rekommendationer, som bl. a. har formen av maximital för antalet elever vid olika skolor, inte utesluter att man eftersträvar mindre skolanläggningar än maximitalen anger.

Grundskolans högstadium omfattade enligt 1962 års läroplan ett rikt tillvalssystem. 1962 års läroplan har styrt skolbyggandet under 1960-talet, varför det i dag finns en rad ganska stora högstadieskolor. Enligt utskottets mening finns det skäl att anta att skolanläggningarnas storlek kommer att påverkas även av 1969 års läroplan – som beträffande högstadiet är förenklad jämfört med den föregående – och då i riktning mot mindre skolor.

Förutom en grundläggande reformering av yrkesutbildningen innebar gymnasieskolreformen en integration av skolformerna fackskola, gymnasium och yrkesskola genom att regelsystemet för de olika linjerna förenhetligades liksom även utbudet av vissa ämneskurser. Enligt prop. 1968:140 bör man sträva efter att på varje ort med gymnasieskola som omfattar treårig eller fyraårig linje erbjuda flertalet studievägar inom gymnasieskolan (SU 1968:195, rskr 1968:404).

Den uppfattningen möter ibland att statsmakterna uttalat att gymnasieskolan i en kommun för att vara integrerad om möjligt bör vara förlagd till en och samma skolenhet. Enligt utskottet finns inte grund för denna uppfattning. Utskottet har i tidigare sammanhang anfört bl. a. följande därom (UbU 1972:2, rskr 1972:68): "Frågan om en eller flera skolenheter i en kommun måste bedömas från fall till fall. Elevernas möjlighet till ett fritt val kan självfallet också nås, om gymnasieskolan i regionen är uppdelad på två eller flera mindre skolenheter. En sådan uppdelning torde också kunna bli ekonomiskt försvarbar, om linjer förs samman till en enhet på ett sådant sätt att lokaler och utrustning kan utnyttjas rationellt. Departementschefen uttalade således i propositionen 1968:140 att då flera gymnasieskolenheter finns i en kommun kan och måste ibland utbildningen vid de olika skolenheterna av resursskäl ha sin tyngdpunkt inom skilda områden."

Utskottet vill vidare erinra om att Kungl. Maj:t i 13 kap. 2 § skolstadgan (1971:235) angett vilka krav i fråga om studievägar som en integrerad gymnasieskolenhet, s. k. allmän skolenhet, skall uppfylla om gymnasieskolan i kommunen uppdelas på två eller flera skolenheter. Vid sådan uppdelning på två eller flera integrerade enheter skall skolenheterna omfatta dels teoretiska linjer, dels yrkesinriktade studievägar (linjer, specialkurser) om sammanlagt minst 18 poäng eller det lägre poängtal,

dock lägst 9 poäng, som skolöverstyrelsen medger för enheten. I fråga om de yrkesinriktade studievägarna innebär detta att det, för att en skolenhet skall betraktas som integrerad, krävs ett elevantal som kan variera mellan ca 300 och ca 150. Det föreligger alltså inga stadgemässiga hinder för en kommun att sammanföra studievägar som på ett naturligt sätt hör samman till mindre skolenheter.

Frågan om hur stor en väl fungerande skolanläggning kan vara togs upp i utskottets nyssnämnda betänkande (1972:2) varvid anfördes följande: "Utskottet är medvetet om att det finns en oro bland allmänheten inför en utveckling mot stora skolanläggningar med många elever. Sådana anläggningar anses skapa mindre goda skolmiljöer. Elevantalet vid en skolenhet är självklart en av de faktorer som är av betydelse för skolmiljön. Enligt utskottets mening påverkar emellertid även andra faktorer än elevantalet skolmiljön. Det kan vara exempelvis skollokalernas och skolgårdarnas utformning, eventuell överbeläggning av förefintliga lokaler, andelen äldre och yngre elever inom skolenheten eller möjligheter till kommunikation mellan skolledning, lärare och elever. Det är nödvändigt att erhålla bättre kunskaper om de faktorer som skapar en god skolmiljö."

Utskottet har erfarit att utredningen om skolans inre arbete (SIA) i början av år 1974 avser lägga fram material som belyser frågor som rör skolstorlek och skolmiljö. En debattskrift avseende högstadieskolans fysiska miljö har nyligen distribuerats. I avvaktan på förslag från SIA och beslut i anledning av dessa får det ankomma på vederbörande huvudmän att beakta nuvarande pedagogiska, medicinska, psykologiska och ekonomiska bedömningsgrunder vid bestämmande av en skolanläggnings storlek.

Beträffande den i motionen 1973:700 berörda frågan om nedläggning av mindre skolor får utskottet hänvisa till sitt betänkande 1973:29.

Med hänvisning till pågående utredningsarbete inom SIA och till vad utskottet i övrigt uttalat anser utskottet att de förevarande yrkandena i motionerna 1973:700, 1973:1264, 1973:1280, 1973:1284 och 1973:1313 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna 1973:1264, 1973:1280, 1973:1284, 1973:1313 och 1973:700, sistnämnda motion såvitt nu är i fråga.

Stockholm den 18 september 1973

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Mårtensson (s), Nordstrandh (m), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herrar Berndtson i Linköping (vpk), Sundgren (s), fru Söder (c), herrar Stålhammar (fp), Svensson i Kungälv (s) och Karlsson i Mariefred (c).

Reservation

av herrar Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m), fru Sundberg (m), fru Söder (c), herrar Stålhammar (fp) och Karlsson i Mariefred (c) som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Frågan om" och slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet är medvetet om att det finns en oro bland allmänheten inför en utveckling mot stora skolanläggningar med många elever. Sådana skolanläggningar skapar mindre goda skolmiljöer. Frågor som rör skolstorlekens inverkan på skolarbetet utreds f. n. av utredningen om skolans inre arbete (SIA). Erfarenhetsmässigt kan dock redan nu konstateras att elevantalet inom en skolanläggning har ett avgörande inflytande på skolmiljön. De fördelar som i den lilla skolan ligger i det dagliga umgänget mellan eleverna i skilda åldrar, lärarna och skolledningen vänds till uppenbara nackdelar i de alltför stora skolorna. Eleverna får en anonymitetskänsla, och skolans möjlighet att ha tillsyn över och stimulera elevernas verksamhet under icke lektionstid försvåras. Den miljö som de mycket stora skolorna ger är därigenom avsevärt mindre ägnad att främja den sociala fostran som läroplanerna betonar än den miljö som en mindre skola kan erbjuda. Skolöverstyrelsen bör därför pröva i vilken utsträckning dess rekommendationer beträffande skolanläggnings storlek i grundskolan är tillämpliga även beträffande det gymnasiala stadiets skolanläggningar samt därefter utfärda erforderliga rekommendationer med giltighet intill dess SIA lämnat sina förslag och beslut fattats i anledning av dessa. Därvid bör förutom elevantal även beaktas planlösning, lokalernas beläggningsgrad, kommunikationsmöjligheter mellan skolledning, lärare och elever m. m.

Det ankommer på Kungl. Maj:t att uppdra åt skolöverstyrelsen att utfärda rekommendationer i vad gäller skolanläggningars storlek i överensstämmelse med vad utskottet sålunda anfört.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen i anledning av motionerna 1973:1264, 1973:1280, 1973:1284, 1973:1313 och 1973:700, sistnämnda motion såvitt nu är i fråga, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om skolanläggningars storlek.